

Een wenkend perspectief voor nieuwkomers

Het kabinet probeert met zijn nota 'Integratie, binding, burgerschap' de discussie over integratie in het juiste perspectief te plaatsen. Het jarenlang relativëren van culturele verschillen heeft ervoor gezorgd dat culturele verschillen zijn versterkt. Willen we het open, pluriforme, tolerante, solidaire en vrije karakter van de samenleving behouden, dan zullen we afscheid moeten nemen van het relativisme van de multiculturele samenleving. Dat is geen afscheid van pluriformiteit, verdraagzaamheid en veelkleurigheid, maar juist een bewuste keuze daarvoor.

---

door *Piet Hein Donner*

De auteur is minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (CDA).

DIT VOORJAAR ZOND HET KABINET een notitie naar de Tweede Kamer in antwoord op de vraag van de Kamer naar de visie van het kabinet op integratie. Uitgangspunt van de notitie is dat integratie slechts één aspect is van een bredere visie op samenleven en de samenleving. Integratie en eventuele plichten in dat verband zijn gerechtvaardigd indien en voor zover een samenleving zichzelf eisen stelt en betrokkenheid van burgers verwacht. Vandaar dat de notitie de titel draagt 'Integratie, binding, burgerschap'. In de notitie stelt het kabinet dat integratie opdracht is van ieder die hier woont of zich duurzaam vestigt. Daarom mag van ieder verwacht worden dat hij zich zelfstandig staande kan houden in de samenleving en daaraan naar vermogen bijdraagt. Alleen dan kunnen we als samenleving duurzaam de lasten dragen van wie echt niet mee kunnen komen en op steun zijn aangewezen.

Kennis van Nederland, van Nederlandse gewoonten en van de Neder-

landse taal is een essentiële voorwaarde om zelfstandig aan het maatschappelijk verkeer deel te nemen. Het is daarbij geen verantwoordelijkheid van de overheid om ervoor te zorgen dat immigranten die kennis verwerven (door middel van bekostiging en verleidelijke aanbiedingen), maar een verantwoordelijkheid van de betrokkenen. Vandaar dat de notitie aankondigt dat de publieke bekostiging van de inburgering verdwijnt en dat de eisen van inburgering bij toelating en naturalisatie worden aangescherpt. De nota stelt, zoals gezegd, dat dergelijke eisen aan wie zich duurzaam in Nederland vestigen nodig en gerechtvaardigd zijn vanwege de waarde die we hechten aan de samenleving en vanwege de eisen, inspanningen en inzet die we met het oog daarop onszelf getroosten. Tegelijk constateert de notitie dat zulks niet meer vanzelfsprekend is en dat samenleven niet vanzelf goed gaat. Vandaar dat maatregelen ter bevordering van binding en burgerschap de tegenhanger vormen van maatregelen die verplichten tot inburgering.

MISVERSTAND

Het is niet mijn bedoeling om de inhoud van de notitie en het daarmee samenhangend beleid hier uiteen te zetten. Wie wil kan het stuk lezen. Het is over het algemeen niet ongunstig ontvangen. Wel wordt de notitie in enkele commentaren verweten te negatief te zijn over vreemdelingen. Dat bevreemdt, want de notitie concludeert juist: ‘Het aanhoudende debat over immigratie en de kritiek op de multiculturele samenleving wekken licht de misvatting dat er in het geheel geen sprake zou zijn van integratie. De werkelijkheid is anders. Cijfers en statistieken laten vooruitgang zien.’ Nadrukkelijk wordt gewezen op de ‘enorme inhaalslag door jongeren van de tweede generatie op het terrein van onderwijs’. Het is inderdaad juist dat in het betoog eerst wordt ingegaan op de ‘voortdurende problemen’ en dan pas op de ‘gestage integratie’, maar om uit de volgorde van argumenten iemands goede of slechte bedoelingen met betrekking tot immigratie te deduceren, gaat wat ver.

De notitie wordt door sommigen ook in het bijzonder gewraakt omdat daarin afstand wordt genomen van het concept van de multiculturele samenleving en er gekozen zou worden voor een *Leitkultur*. Het is juist dat in de notitie wordt geconstateerd dat het perspectief van een multiculturele samenleving breed ter discussie wordt gesteld en dat het kabinet in de notitie ervoor kiest dat de Nederlandse samenleving, zoals we die kennen en gezamenlijk verder opbouwen, uitgangspunt is bij inburgering van migranten. Die keuze wordt door sommigen gelezen als afwijzing van diversiteit en pluriformiteit en als omarming van mentaal isolationisme.

Dat is opmerkelijk. Het verwijt impliceert immers dat de keuze voor een Nederlandse samenleving afwijzing van diversiteit en pluriformiteit inhoudt. Dat bevreemdt temeer wanneer men dezelfde personen vervolgens hoort bepleiten dat we moeten vasthouden aan de traditionele openheid en diversiteit van de Nederlandse samenleving. De kritiek komt zo met zichzelf in tegenspraak: een keuze voor de Nederlandse samenleving zou een afwijzing van de Nederlandse samenleving impliceren, waar men nu juist vóór zou moeten zijn.

Die kritiek is tegenstrijdig omdat ze op een misverstand berust, namelijk het misverstand dat afwijzing van de multiculturele samenleving afwijzing inhoudt van de bestaande multiculturele werkelijkheid, met als oogmerk om diversiteit en pluriformiteit te beperken. Niets is minder waar. Wat wordt afgewezen is multiculturalisme als mechanisme van integratie; de gedachte dat wanneer etnische en culturele minderheden in eigen cultuur worden bevestigd en gesterkt, de verschillende bevolkingsgroepen op evenwichtige wijze onderling integreren en harmonieus samenkomen in een nieuwe eenheid. Dat is niet de werkelijkheid zoals die zich vandaag de dag aan ons presenteert. De ontwikkeling lijkt eerder averechts. Culturele verscheidenheid die veeleer tot verdeeldheid en op zijn best tot welwillende wederzijdse veronachtzaming leidt. Mensen die in de eigen cultuur vastzitten en met elkaar botsen. Een samenleving die politiek verbrokkelt en waarin men steeds scherper tegenover elkaar komt te staan. Die schets doet ook geen recht aan de werkelijkheid, maar het is niet vreemd dat politici in het licht daarvan concluderen dat integratie op basis van het concept van een multiculturele samenleving heeft gefaald.

Er is geen definitie of een theoretisch verantwoord model van wat een multiculturele samenleving is. Daarin lag enerzijds de aantrekkelijkheid van het begrip en anderzijds de vermoedelijke oorzaak van het averechtse effect op de feitelijke en politieke ontwikkeling van de samenleving. Het

gaf immers een naam en tegelijk een doel aan de feitelijke ontwikkeling van en groeiende culturele en etnische diversiteit in de samenleving, zonder dat tussen de verschillende culturen gekozen moest worden omdat de ene wellicht beter aansluit

*De notie ‘multicultureel’ is
kleurloos en relativerend*

bij de maatschappelijke ontwikkeling en meer waarde daarvoor heeft dan andere. Het begrip leek ook een vertaling voor een nieuwe werkelijkheid van de pluriformiteit die onze samenleving vanouds kenmerkt.

De notie ‘multicultureel’ is inderdaad kleurloos en relativerend. Het veronderstelt de gelijkheid en gelijkwaardigheid van alle culturen en het

naast elkaar bestaan daarvan. De waardering van culturen en de verschillen daartussen is voor het analytisch verstand moeilijk; daarom vallen we graag terug op de verlegenheidsoplossing: ‘over smaak valt niet te twisten’. In de werkelijkheid voelen mensen zich echter heel wel tot sommige culturen aangetrokken en afgestoten door andere. Het is eenvoudig niet vol te houden dat een cultuur van onderscheidenlijk kannibalisme, slavernij of bloeddorstige verovering gelijk en gelijkwaardig is aan de onze. Grote culturen hebben een eigen grootse nalatenschap, maar niemand zal willen volhouden dat iedere cultuur de waarden, voortbrengselen en kennis van iedere andere zou hebben voortgebracht; daarin onderscheiden ze zich juist. Aan de hand van politieke, sociale, economische en andere ‘vruchten’ van culturen laat zich heel wel bediscussiëren welke meer bijdragen of hebben bijgedragen aan het welzijn van de mensheid en een menswaardige samenleving. Ook als een kannibaal met mes en vork eet, noemen we dat geen aantrekkelijke beschaving of vooruitgang.

GEHECHTHEID

Er valt dus zeer wel over ‘smaken’ te twisten – dat wil zeggen over de relatieve waarde en betekenis van onderscheiden culturen – maar dat is voor de vreedzame co-existentie tussen landen en volken in de wereld minder verstandig. Binnen een gegeven samenleving is dat echter anders. Binding, betrokkenheid, continuïteit en verantwoordelijkheid, al die elementen die een verzameling mensen tot een herkenbare samenleving maken, vooronderstellen een bepaalde cultuur en gehechtheid daaraan. Een Nederlander die in Frankrijk gaat wonen, hoeft geen Fransman te worden, maar zal zich wel moeten aanpassen en zich een elementaire kennis van de Franse taal en gewoonten eigen moeten maken om zich daar te handhaven. Het omgekeerde geldt ook. Dat is waarom van het begrip ‘multicultureel’ een verkeerde suggestie uitgaat. Het suggereert dat de Fransman die zich hier vestigt zich vooral als Fransman moet gedragen; dat de Franse en de Nederlandse cultuur hier in Nederland evenveel recht van spreken hebben, en dat onze maatschappelijke identiteit en waarden uitwisselbaar zijn met die van Frankrijk. Die verkeerde suggestie maakt dat autochtone Nederlanders het gevoel krijgen dat trots op eigen cultuur en identiteit uit den boze is, terwijl het aan degenen die zich hier duurzaam vestigen de verkeerde suggestie geeft dat zij zich niet hoeven aan te passen en zich niet hoeven in te spannen om aansluiting te vinden bij de Nederlandse samenleving.

Op Europees niveau zijn de Nederlandse en Franse cultuur ongetwijfeld gelijkwaardig – we zouden misschien willen dat de Fransen dat ook wat meer erkennen – maar in Nederland is onze cultuur toonaangevend en zijn

‘onze manieren’ het vertrekpunt, zoals in Frankrijk ongetwijfeld het omgekeerde het geval is. Dat laat onverlet dat ‘onze manieren’ zich voortdurend zullen ontwikkelen onder invloed van migranten die zich hier vestigen en

‘Onze manieren’ zullen zich voortdurend ontwikkelen onder invloed van nieuwkomers

aan de ontwikkeling van Nederland bij willen dragen. A fortiori is dat zo omdat het maatschappelijk leven vanouds een open en pluriform karakter heeft. Dit open karakter kan in de knel komen als ieder zich echt ‘multicultureel’ gaat gedragen,

want dan trekt ieder zich terug in de eigen cultuur en gaat met de rug naar anderen staan, en ontstaat er een groeiend wederzijds onbegrip. Dat gebeurt als men het open karakter van de Nederlandse samenleving verwacht met kleurloosheid, relativisme en gebrek aan *commitment*, en als men pluriformiteit verwacht met multicultureel. Want openheid en pluriformiteit zijn aspecten van de eigen Nederlandse samenleving en cultuur, en niet het resultaat van meerdere culturen naast elkaar binnen een gebied.

De Nederlandse samenleving zoals wij die kennen berust op bepaalde waarden, tradities en geleidelijk verworven collectieve inzichten, die nauw verweven zijn met het karakter van ons maatschappelijk verkeer. Willen we het open, pluriforme, tolerante, solidaire en vrije karakter van onze samenleving behouden, dan zullen we afscheid moeten nemen van het relativisme en het gebrek aan *commitment* van de multiculturele samenleving als doel en ideaal. Dat is geen afscheid van pluriformiteit, verdraagzaamheid en veelkleurigheid, maar juist een bewuste keuze daarvoor. Dat is de kern van de keuze die in de notitie ‘Integratie, binding, burgerschap’ wordt voorgesteld.